

Lausunto 11.11.2024

Oikeusministeriö

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

Työryhmä on ehdottanut, että selvitetään, toteutuisiko syyttäjän aktiivisempi ja varhaisempi osallistuminen esitutkintaan siirtämällä tutkinnanjohtajuus esitutkintaviranomaisilta syyttäjälle muissa kuin yksinkertaisissa ja rutiininomaisissa rikosasioissa. Muutos saattaisi johtaa siihen, että rikosasian valmistelu syyteharkinta- ja pääkäsittelykuntoon tapahtuisi jo esitutkinnassa ja syyteharkinta nopeutuisi sen alkaessa tällöin tosiasiaa jo esitutkinnan aikana.

MMM suhtautuu esitykseen varauksellisesti. Toteutuessaan ehdotus merkitsisi hyvin suurta muutosta esitutkintaviranomaisen tehtäviin ja rooliin. Nyt poliisissa tutkinnanjohtajana toimii poliisipäällystöön kuuluva virkamies (komisario tai ylempi). MMM:n näkemyksen mukaan esitutkintaviranomaiselle kuuluva tutkinnanjohtajuus on toiminut varsin hyvin. Olisi merkittävä muutos, jos esim. kotietsintään jouduttaisiin hakemaan määräys syyttäjältä. Esitys saattaisi olla omiaan aiheuttamaan uutta hallinnollista taakkaa ja myös todennäköisesti heikentäisi poliisipäällystön virkojen houkuttelevuutta.

Sivulla 20 ja 21 on ehdotus, jonka mukaan rikosasian valmisteluistunto olisi asianosaisille lähtökohtaisesti viimeisin tilaisuus mahdollisesti preklusion tai muulla vastaavan kaltaisella uhalla ilmoittaa siitä, mitä näyttöä pääkäsittelyssä tullaan esittämään. MMM katsoo, että esitys on varsin pitkälle menevä erityisesti tilanteissa, joissa vastaajalla ei ole avustajaa. Rikosprosessin kantavana ajatuksena on kuitenkin vastaajan syyttömyysolettama ja tuomioistuimen selvittämismääräyksen velvollisuus.

MMM kannattaa ehdotuksia koskien esitutkintakuulustelujen videointia, syyteneuvottelua, sakkomenettelyn kokonaisuudistusta ja yksinkertaistamista sekä valtakunnansyyttäjän sananvapaus- ja terrorismirikoksiin liittyvän syytemonopoliin tarkoituksenmukaisuuden selvittämistä.

MMM pitää ehdotuksia, joiden mukaan kaikki viranomaisten määräämät sakot voitaisiin muuntaa vankeudeksi ja lautamiesjärjestelmästä luovuttaisiin. Tällä hetkellä mahdollista on se, että esim. lievillä rikoksilla itsensä elättävät henkilöt eivät varattomina saa käy-tännössälainkaan seuraamuksia teostaan. MMM pitää tärkeänä lautamiesjärjestelmän toimivuuden arviointia. Siitä riippumatta, onko lautamiesjärjestelmä jatkossa toimin-nassa vai ei, tärkeää on turvata mm. tuomioistuimen toiminnan puolueettomuus

ja asiantuntemus. Lautamiehet valitaan ilmeisesti useimmiten kunnan poliittisen jakouman perusteella. Tämä ei välttämättä takaa toiminnan puolueettomuutta tai lautamiesten asiantuntemusta.

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidantarkaisukeinot ehdotuksista

Alatyöryhmä ehdottaa, että selvitetään, tulisiko tietyt asiaryhmät siirtää muun viranomaisen käsiteltäväksi, kuitenkin niin että tuomioistuimen rooli tuomiovallan käyttäjänä säilyy. Esimerkiksi summaaristen velkomusasioiden ja velkajärjestelyasioiden käsittelyssä voisi vahvistaa muun viranomaisen, kuten Ulosottolaitoksen tai talous- ja velkaneuvonnan, roolia. Tavoitteeksi on todettu, että tuomioistuin käsittelee ne asiat, jotka edellyttävät tutkimista ja tuomioistuimen oikeudellista kannanottoa. MMM suhtautuu ehdotukseen varauksellisesti. Summaarisessa velkomismenettelyssä voi olla kyse hyvin suurista rahamääristä ja vastaajan tilanne saattaa olla sellainen, että hänellä ei ole kykyä taikka osaamista vastata velkomishaasteeseen. Ehdotus tarkoittaisi lainhakutyypin velkomismenettelyn käyttöönottoa. Lainhausta luovuttiin 1990-luvun alkupuolella siihen liittyvien periaatteellisten ongelmien vuoksi. MMM katsoo, että ehdotettua menettelyä koskevat ongelmat ovat edelleen olemassa.

Alatyöryhmä ehdottaa myös ryhmäkannemenettelyn käyttöalan laajentamista. Kyseinen ehdotus nousee esiin tasaisin väliajoin. MMM suhtautuu ehdotukseen varauksellisesti, sillä se lisäisi tuomioistuinten kuormitusta ja johtaisi tilanteeseen, jossa potentiaalisesti yhteenlaskettuna suurten vahingonkorvausodotusten perusteella aloitettaisiin muutoin tarpeettomia oikeudenkäyntejä. Ehdotus myös olisi omiaan heikentämään elinkeinon harjoittamisen edellytyksiä.

Alatyöryhmä ehdottaa, että pyritään vaikuttamaan siihen, että vakuutuksiin sisältyviä oikeusturvavakuutuksia kehitettäisiin siten, että ne huomioisivat asiakkaan oikeutetun intressin oikeudenkäyntiin myös vastapuolen oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuuden osalta. Ehdotus on MMM:n näkemyksen mukaan kannatettava.

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

Alatyöryhmän ehdotuksessa nro 73 esitetään selvitettäväksi, voitaisiinko ja millä edellytyksillä säätää mahdollisuudesta ottaa käyttöön kevyempiä kokoonpanosäännöksiä erilaisissa normaaliolojen häiriötilanteissa eli esimerkiksi tilanteissa, joissa tuomioistuinten asiamäärät nousevat nopeasti ja poikkeuksellisesti mutta kysymys ei (vielä) olisi valmiuslainsäädännössä tarkoitetuista poikkeusoloista (esimerkiksi ulkomaalaisasioiden määrän äkillinen kasvu). MMM kannattaa asian selvittämistä.

Ehdotuksessa nro 76 esitetään, että arvioidaan keinoja selkeyttää valituksen vireilletulon edellytyksiä koskevaa lainsäädäntöä niin, että tuomioistuinten ei tarvitse käsitellä lainkäyttöasioina esimerkiksi asioita, joissa vaatimuksia ei ole esitetty selvästi, joissa

esitetyt vaatimukset eivät liity käsiteltävänä olevaan asiaan tai joissa sama asia pyritään toistuvasti saattamaan tuomioistuimen käsiteltäväksi. MMM kannattaa esitystä. Tietyissä asiaryhmissä kielteisen päätöksen saanut asianosainen hakee toistuvasti uutta käsittelyä, vaikka olosuhteissa ei ole tapahtunut merkityksellisiä muutoksia.

Ehdotuksessa nro 80 esitetään arvioitavaksi, tulisiko ainakin osa oikeudenkäyntimaksusta tulla oikeusavusta huolimatta asianosaisen maksettavaksi, jos tämä häviää asiansa, tai voisiko oikeusavussa olla aina jokin oikeusastekohtainen vähimmäisomavastuu. Arvioidaan lisäksi, voisiko tietyissä tilanteissa asianosaisella olla velvollisuus maksaa oikeudenkäyntimaksu etukäteen. Kartoitetaan myös muut mahdolliset tavat, joilla oikeusapua tai oikeudenkäynnin kustannuksia kohdentamalla voitaisiin kannustaa muutoshakijoita ja heidän avustajiaan harkitsemaan erityisesti jatkomuutoksenhaun tarpeellisuutta. Vaihtoehtoja harkittaessa tulee huolellisesti varmistaa oikeusturvan vaatimukset ja se, että maksullisuus ei muodostu missään tapauksessa oikeuksiin pääsyn esteeksi. MMM kannattaa ehdotusta siinä todetuin reunaehdoin.

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

Ehdotuksessa nro 99 esitetään, että edistetään tarvittavia säädösmuutoksia oikeusavun tulorajojen sekä oikeusapupalkkioiden tason saattamiseksi ajan tasalle, selvitetään ja arvioidaan monipuolisesti erilaisia ratkaisumalleja oikeusavun taloudellisen rakenteen kehittämiseksi, sekä mahdollisuutta kehittää oikeusavun järjestelmää siten, että kaikilla tulo- ja varallisuustasoon katsomatta olisi tarvitessaan mahdollisuus saada oikeusapua joko julkisen tai yksityisen sektorin palveluiden kautta (oikeusavun ”Kela-korvaus”) ja että yhteistyössä vakuutusyhtiöiden kanssa arvioidaan, miten oikeusturvavakuutuksia voitaisiin kehittää. MMM toteaa, että oikeudenkäynnit edellyttävät nykyään prosessamiseen perehtyneen avustajan käyttöä. Oikeusavun alhaisten tulorajojen vuoksi palvelut eivät ole riittävän edullisesti saatavilla. Osa oikeudellista apua tarvitsevista ei pääse avun piiriin lainkaan ja esim. keskituloinen henkilön mahdollisuudet saada oikeudellista apua ilman oikeusturvavakuutusta ovat heikot. MMM pitää ehdotuksia hyvinä.

Ehdotuksessa nro 106 esitetään, että vahvistetaan taloustaitojen opetusta ja yrittäjäyyskasvatusta kaikilla koulutusasteilla sekä osana työelämää ja työelämäpalveluja. Lisäksi ehdotuksessa esitetään, että arvioidaan mahdollisuutta uudistaa oikeusavun kattavuutta ja omavastuujärjestelmää turhien samaa asiaa koskevien toistuvien asiakkuuksien ja oikeudenkäyntien ehkäisemiseksi. Oikeusapua ilman omavastuuosuutta saavan henkilön avustajan palkkio ja tarpeelliset kulut suoritetaan kokonaisuudessaan valtion varoista. Oikeusavun saaminen vapauttaa myös velvollisuudesta maksaa tuomioistuimmaksulaissa säädettyjä maksuja. Järjestelmä ei kannusta asiakasta harkitsemaan oikeudenkäynnin tarpeellisuutta, kun prosessointi on mahdollista kokonaan ilman kustannuksia ylimpään tuomioistuimeen saakka. Arvioidaan, tulisiko ainakin osa oikeudenkäyntimaksusta tulla oikeusavusta huolimatta asianosaisen maksettavaksi, jos tämä häviää asiansa, tai voisiko oikeusavussa olla aina jokin oikeusastekohtainen vähimmäisomavastuu. MMM pitää arvioinnin tekemistä kannatettavana.

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

Alatyöryhmän esityksessä nro 121 esitetään, että kouluissa annettavaa talouskasvatusta lisättäisiin ja kehitettäisiin, jotta tulevat ikäluokat oppisivat hallitsemaan talouttaan eivätkä ylivelkaantuisi. MMM kannattaa ehdotusta.

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

Alatyöryhmän ehdotuksen nro 148 nykytilan kuvauksessa on todettu, että oikeuslaitos on perinteisesti ollut ala, jolle tullaan työskentelemään oikeudelliseen asiantuntijatehtävään, jossa pysytään lähes koko monivuosisikymmenisen virkauran ajan. Saman työntekijän palveluksessa työskentely on siten ollut enemmän sääntö kuin poikkeus. Urakehitysmahdollisuudet ovat olleet rajalliset, koska erikoistumis-, vastuu- ja esihenkilötehtäviä on ollut vähän tarjolla tai ne eivät ole houkuttelevia esimerkiksi suuren työmäärän tai vaativuuden vuoksi. Palkitsemiskäytäntöjen ei koeta vastaavaan tehtävien vaativuutta. Erityisesti avustavan henkilöstön etenemismahdollisuudet ovat vähäiset. Uudet sukupolvet eivät kuitenkaan enää näe työuraansa samoin, vaan haluavat haastaa itseään, kehittyä ja myös kokea erilaisia tehtäviä ja työnantajia. MMM yhtyy edellä todettuun näkemykseen ja toteaa, että tuomioistuinlaitoksen palkkausta on syytä pyrkiä ajanmukaistamaan.

Ehdotuksessa nro 158 esitetään mm., että vahvistetaan oikeuslaitoksen riippumattomuutta lisäämällä vakinaisten virkojen käyttämistä virkavapaaketjutusten sijaan ja selvitetään ja arvioidaan virkarakenteen muutostarpeet. Kehitetään virkarakennetta siten, että se vastaa nykypäivän toiminnallisia tarpeita, antaa riittävät mahdollisuudet tarjota erikoistumis- ja etenemismahdollisuuksia sekä kannustaa henkilöstöä työssä pysymiseen ja uralla etenemiseen (esimerkiksi käytännössä yleistyneiden erityistehtävien huomioon ottaminen). Huolehditaan siitä, että virkarakenne mahdollistaa uralla etenemisen mahdollisuudet. Nämä ovat MMM:n näkemyksen mukaan vahvasti kannatettavia ehdotuksia.

Yksikön päällikkö,

Pentti Lähteenoja

Ylijohtaja

Lainsäädäntöneuvos

Timo-Ville Nieminen

VN/34680/2022-MMM-150

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons: